

การคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตรอบกรุงเทพมหานคร

นาย พิจักษณ์ ใหญ่ชี่ระนันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-4500-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE EXISTENCE OF DIFFERENT AGRICULTURAL LAND
SURROUNDING BANGKOK METROPOLITAN AREA

Mr. Pijak Hinjiranan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Urban and Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

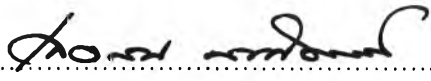
Academic year 2005

ISBN 974-17-4500-1

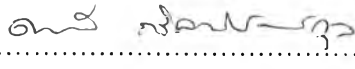
481730

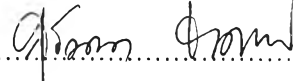
หัวข้อวิทยานิพนธ์	การคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตรอบ กรุงเทพมหานคร
โดย	นาย พิจักษณ์ หนีญชีระนันท์
สาขาวิชา	การวางแผนภาคและเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์

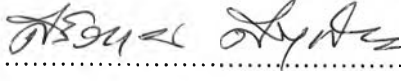
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

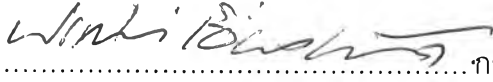

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ เอี่ยมอนันต์)

..... กรรมการ
(ม.ร.ว.เปรมศิริ เกษมสันต์)

พจนานุกรม วิทยุซีรี่ย์ : การคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตรอบกรุงเทพมหานคร.

(THE EXISTENCE OF DIFFERENT AGRICULTURAL LAND SURROUNDING BANGKOK

METROPOLITAN AREA) อ. ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ ธานี,

อ.ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพันธ์, 345 หน้า. ISBN 974-17-4500-1.

พื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานครมีความหลากหลายชนิด แต่พื้นที่ลดลงอย่างต่อเนื่องจากการเติบโตของเมือง มีความพยายามกำหนดผังเมืองและการอุดหนุนค่าชดเชยเพื่อรักษาพื้นที่ที่เหลืออยู่ แต่การปฏิบัติยังไม่เป็นผลตามความมุ่งหมาย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ ในเขตโดยรอบกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยแนวคิดทำเลที่ตั้งการเกษตรและเมือง การคงอยู่ของชุมชน และการเข้าแทนที่ของเกษตรต่างชนิด

วิธีการศึกษา ประกอบด้วย 1) การสืบค้นสภาพพื้นที่เกษตรในอดีตถึงปัจจุบัน แสดงในรูปแบบแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ 2) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ โดยอาศัยข้อมูลเชิงเศรษฐกิจของการเกษตรแต่ละชนิดจากหน่วยงาน 3) การสำรวจข้อมูลสภาพการคงอยู่ของเกษตรแต่ละประเภทในพื้นที่ศึกษา นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการคงอยู่ เพื่อจัดลำดับการคงอยู่ หาแนวโน้มของเกษตร และปัจจัยในการคงอยู่ เพื่อเสนอแนะการจัดการรักษาพื้นที่เกษตรกรรม

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรชนเมืองที่มีการคงอยู่ดีที่สุดในปัจจัยเศรษฐกิจ ลักษณะเกษตรกรรมและสภาพแวดล้อม ได้แก่ กล้วยไม้ ไร่น้ำ สวนมะกรูด สวนผัก บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ สวนเตย สวนไม้ดอก นาข้าว สวนส้ม พืชผักน้ำ และการเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ สวนผลไม้ดั้งเดิมไม่คงอยู่อีกต่อไป การเข้าแทนที่กันมีลักษณะเคลื่อนออกไปจากศูนย์กลางเมือง โดยนาข้าวและการเลี้ยงสัตว์อยู่รอบนอกเพราะมีผลตอบแทนต่ำ กล้วยไม้ขยายได้ทั้งรอบในและนอก พื้นที่ชนเมืองมีข้อได้เปรียบคือศัตรูพืชน้อยเหมาะสำหรับเพาะปลูกพืชผักและสวนครัวปลอดสารพิษ แต่พื้นที่เกษตรเดิมในฝั่งตะวันตกถูกปิดล้อมและมีปัญหาการตัดถนนสายหลักผ่ากลางทำให้กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรร หากต้องการให้เกษตรชนเมืองคงอยู่ต่อไป ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบถนนและการควบคุมตามแนวถนนเลียบเมือง กำหนดเขตจัดสรรที่อยู่อาศัยและการควบคุมน้ำทิ้ง การอนุรักษ์คูคลองและจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร ส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรในเชิงนันทนาการ แทรกแซงจัดซื้อพื้นที่เกษตรประชิดเมืองทั้งแถบบางระมาดและสะพานสูงเพื่อการอนุรักษ์ มีการชดเชยเกษตรกรเจ้าของที่ดินตามหลักรายได้ที่เพียงพอ และต้องเพิ่มชนิดเกษตรในชนเมืองตะวันออก

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง

ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนิติ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4374903325 : MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING

KEY WORD: AGRICULTURE / BANGKOK / LANDUSE / SUBURBAN / FRINGE / EXISTENCE / FARM

PIJAK HINJIRANAN : THE EXISTENCE OF DIFFERENT AGRICULTURAL LAND SURROUNDING BANGKOK METROPOLITAN AREA. ADVISOR : ASSIST. PROF. SUWATTANA THADANITI, Ph.D., COADVISOR : ASSOC. PROF. SIRIWAN SILAPACHARANAN, Ph.D., 345 pp. ISBN 974-17-4500-1.

Agricultural land around Bangkok Metropolitan Area (BMA) is very diversified, but the land area declines continuously due to urban growth. There has been an attempt at city planning and compensation support to protect the remaining agricultural land, but the effort has not been accomplished.

This thesis aims to study the condition of change and endurance of various kinds of agriculture in the Bangkok peripheries, basing on the paradigms on agricultural and city location, the persistence of communities, and the replacement by various kinds of agriculture.

The methodology consists firstly of a review of characteristics agricultural land from the past to the present time. The review was shown in terms of maps, aerial photographs, and Geographical Information System (GIS). Secondly, agro-economics data pertaining to each crop from relevant agencies were collected to observe the trend of land use changes. Lastly, a survey was conducted on the existent of each kind of urban agriculture in the studied areas. All the information were then analyzed and synthesized with the paradigms, so as to rank the existence and trends of agriculture, including factors affecting the existence. The findings are used as recommendations for agricultural land conservation and management in the future.

The findings indicate that urban agriculture that could best exist in terms of the economic benefits, types of agriculture and types of the environment are, in ascending order; orchid farming, grass farming, Leech Lime (Citrus hystrix DC.) growing, vegetable farming, aquaculture, growing of cut flowers, rice farming, mandarin orange orchards, aquatic plants and livestock raising. Traditional orchards do not exist anymore. The replacement pattern is characterized by the movement from the urban center, with rice farming and livestock raising being the furthest, due to lower returns. But orchid farming can expand in any area. Urban peripheries have the advantages of having less pests and are thus suitable for vegetable growing, especially non-toxic vegetables. The land previously used for agriculture in the west was now encroached and faces the problem of being cut through by the construction of main roads, leading to the establishment of urban housing complexes.

If the urban agriculture is to continue existing, there must be certain adaptation and control of bypass roads, the limitation of residential complexes and sewage control, conservation of canals and allocation of water for agriculture, and the promotion of agricultural land for recreational purposes. In addition, there should be the intervention of deals on agricultural land adjacent to the city both in the Bang Ramad area and Sapan Sung area for the purpose of conservation, the compensation to owner of agriculture land according to the principle of sufficient economy, and lastly, there should be an increase in the types of agriculture in the eastern of the urban periphery.

Department URBAN AND REGIONAL PLANNING
Field of study URBAN AND REGIONAL PLANNING
Academic year 2005

Student's signature... *Pijak HINJIRANAN*
Advisor's signature... *Suwattana Thadaniti*
Co-advisor's signature... *Silapacharanan S.*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จขึ้นมาได้ ด้วยความกรุณาทางวิชาการของคณาจารย์การวาง
แผนภาคและเมือง รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติ จิระกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพินทร์
ตาปานนท์ รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย ศิริจันทร์ภาณุ รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์
อาจารย์ ชัยชนะ แสงสว่าง โดยเฉพาะท่านประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.
ดารณี ถวิลพัฒน์กุล ท่านกรรมการที่ปรึกษาควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
สุวัฒนา ธาดานิติ รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรินทร์ ท่านกรรมการผู้เชี่ยวชาญ
รองศาสตราจารย์ ดร. ประสงค์ เขียมอนันต์ และ ม.ร.ว.เปรมศิริ เกษมสันต์

ผู้กรุณาเสียสละเวลาให้การอนุเคราะห์ข้อมูล ท่านปลัดกรุงเทพมหานคร คุณหญิง
ณฐนนท ทวีสิน ท่านรองประธานสภากรุงเทพมหานคร สก.ชินินทร์ รุ่งแสง รองศาสตราจารย์
ดร. สันฐิตา กาญจนพันธุ์ คุณชัยศักดิ์ สุริย์รัตนกร คุณมาลี นุ่นแก้ว คุณมะลิ บุญนาน
คุณธีระวัฒน์ พิริยะจิตตะ คุณมงคล ปลั่งศรีนนท์ เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร กรมเศรษฐกิจ
การเกษตร กรมแผนที่ทหาร กรมทรัพยากรบาดาล กรมที่ดิน สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร
สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ และผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลทุกท่าน

ผู้ให้คำปรึกษานับสนับสนุนกำลังเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยและเครื่องมือ รองศาสตราจารย์ รุ่งจรัส
นุตะเจริญ รองศาสตราจารย์ ดร. ชาสี นาวานุเคราะห์ รองศาสตราจารย์ ดร. อนุชาติ พวงลำลี
ดร. วิมุติ ประเสริฐพันธุ์ รองศาสตราจารย์ เกษม กุลประดิษฐ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะ
กาญจน์ เที้ยรทรัพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลาวัลย์ ภมรสวรรณ คุณลักษณะวดี ธนามี คุณบุศรา
อินทรเชียรศิริ คุณอัศวัด เจียมไชยศรี คุณวิกัญญา ทองเพชร คุณฉัตรชัย เหล็กนวล คุณอนุชัย
ถนอมสินรัตน์ คุณวรรณค์ บุญเชิดชู คุณกุลยา ชุ่มเกษร และคุณแสงจันทร์ ประโยชน์วานิช
พร้อมทั้งแหล่งทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท้ายนี้ใคร่แสดงความรู้สึกซาบซึ้งในกำลังใจและความช่วยเหลือจากญาติ มิตรสหาย และ
สมาชิกในครอบครัว ที่ส่งเสริมให้การดำเนินงานนี้ลุล่วงไปได้ด้วยความสำเร็จในที่สุด

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฏ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
1.3 แนวคิด ทฤษฎีสำคัญ หรือสมมุติฐาน.....	7
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	8
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	10
1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	10
1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	10
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
1.9 ประโยชน์ในการศึกษา.....	11
1.10 วิธีดำเนินการวิจัย.....	11
1.11 ลำดับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	12
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
2.1 แนวคิดทฤษฎีดั้งเดิม.....	14
2.1.1 แนวคิดด้านกายภาพ.....	14
2.1.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในช่วงเวลาต่างๆ.....	15
2.1.3 แนวคิดความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน.....	18
2.1.4 แนวคิดการตัดสินใจใช้ประโยชน์ที่ดินตามปัจจัยต่างๆ.....	21
2.2 การศึกษาวิจัยกรณีประเทศไทย.....	27
2.2.1 การศึกษาวิจัยในช่วงบุกเบิก.....	27
2.2.2 งานศึกษาในเชิงวางแผนพื้นที่.....	30

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.2.3 งานศึกษาในเชิงชุมชนเกษตร.....	38
2.3 การศึกษาวิจัยในยุคร่วมสมัย.....	44
2.3.1 การศึกษาวิจัยในเชิงประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศ.....	44
2.3.2 การศึกษาวิจัยในเชิงพื้นที่และชุมชน.....	49
2.4 สรุปในการสร้างกรอบแนวคิดของการศึกษา.....	50
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	55
3.1 กระบวนการในการศึกษา.....	55
3.2 การจัดกลุ่มพื้นที่เกษตรกรรมที่คงอยู่สำหรับการศึกษา.....	59
3.2.1 การจัดกลุ่มพื้นที่ศึกษาเกษตรกรรมชานเมืองฝั่งตะวันตก.....	60
3.2.2 การจัดกลุ่มพื้นที่ศึกษาเกษตรกรรมชานเมืองฝั่งตะวันออก.....	63
3.3 ปัจจัยในการวิเคราะห์การคงอยู่.....	65
3.4 การเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	66
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างศึกษาในสนาม.....	68
3.6 การวิเคราะห์จัดลำดับการคงอยู่.....	71
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลดาวเทียม.....	74
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร.....	76
4.1 สภาพพื้นที่เกษตรชานเมืองในเขตต่างๆ.....	77
4.1.1 พื้นที่เกษตรชานเมืองชั้นในฝั่งตะวันตก.....	77
4.1.2 พื้นที่เกษตรชานเมืองรอบนอกฝั่งตะวันตก.....	78
4.1.3 พื้นที่เกษตรชานเมืองชั้นในฝั่งตะวันออก.....	83
4.1.4 พื้นที่เกษตรชานเมืองรอบนอกฝั่งตะวันออก.....	84
4.2 หน่วยงานดูแลพื้นที่เกษตรกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร.....	86
4.3 การกำหนดจำแนกประเภทเกษตรกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร.....	90
4.3.1 การจำแนกสินค้าอาหารและวัตถุดิบเกษตรชั้นปฐม.....	90
4.3.2 สำนักเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.....	90
4.3.3 กรมพัฒนาที่ดิน.....	90
4.3.4 กองส่งเสริมอาชีพสำนักพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร.....	91

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บทที่ 5 แนวโน้มเกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร	92
5.1 ประวัติสภาพพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณกรุงเทพมหานคร.....	92
5.1.1 พื้นที่ฝั่งตะวันตก.....	98
5.1.2 พื้นที่ฝั่งตะวันออก.....	102
5.2 กระแสการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีผลต่อการเกษตรยุคใหม่.....	106
5.3 นโยบายการจัดการเมืองในประเทศไทยที่ผ่านมา.....	107
5.4 กระแสการเติบโตขยายเมืองกรุงเทพมหานคร.....	108
5.5 กระแสแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรกรรมในปัจจุบัน.....	110
5.6 แนวโน้มการคงอยู่ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ โดยรอบ กทม. ในปัจจุบัน.....	113
5.6.1 แนวโน้มราคาและผลผลิตเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	115
5.6.2 ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การเกษตรในเขตกรุงเทพมหานคร.....	122
5.6.3 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่การเกษตรประเภทต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร.....	123
5.7 แนวโน้มพื้นที่เพาะปลูกพืชแต่ละประเภทชนิดในแต่ละเขตโดยรอบ กทม.....	133
บทที่ 6 ผลการศึกษาตรวจสอบพื้นที่	135
6.1 พื้นที่เกษตรกรรมประชิดเมืองฝั่งตะวันตก.....	135
6.1.1 พื้นที่บางระมาด.....	135
6.1.2 พื้นที่บางพรหม.....	141
6.1.3 พื้นที่บางเชือกหนัง.....	147
6.1.4 พื้นที่บางหว้าภาษีเจริญ.....	152
6.1.5 พื้นที่รอยต่อราชบุรีบูรณะทุ่งครุจอมทองบางมดบางขุนเทียน.....	156
6.2 พื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกเมืองฝั่งตะวันตก.....	162
6.2.1 พื้นที่บางขุนเทียน.....	163
6.2.2 พื้นที่บางบอน.....	166
6.2.3 พื้นที่หลักสองหนองแขม.....	169
6.2.4 พื้นที่คลองทวีวัฒนา.....	173
6.2.5 พื้นที่ทวีวัฒนา-ธรรมศาลา.....	176
6.3 พื้นที่เกษตรกรรมประชิดเมืองฝั่งตะวันออก.....	180

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6.3.1	พื้นที่วัดลาดบัวขาวสะพานสูง.....180
6.3.2	พื้นที่คันทนายาวบางชัน.....184
6.3.3	พื้นที่ท่าแร่บางเขน.....186
6.3.4	พื้นที่สายไหมออเงิน.....188
6.4	พื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกเมืองฝั่งตะวันออก.....191
6.4.1	พื้นที่ทรายกองดินใต้.....191
6.4.2	พื้นที่ทรายกองดิน.....195
6.4.3	พื้นที่คูฝ่งเหนือ.....197
6.4.4	พื้นที่บางชัน.....199
6.4.5	พื้นที่แสนแสบ ถ.บึงขวาง.....202
6.4.6	พื้นที่ลำผักชีลำแขก.....204
6.4.7	พื้นที่ทับยาว.....206
6.4.8	พื้นที่ลาดกระบัง.....209
6.5	สรุป.....212
บทที่ 7	วิเคราะห์สรุปผล.....216
7.1	เกณฑ์วิเคราะห์เปรียบเทียบการคงอยู่ของเกษตรชนิดต่างๆ.....216
7.1.1	เกณฑ์ในการวิเคราะห์การคงอยู่.....216
7.1.2	การจัดตารางเปรียบเทียบการคงอยู่.....222
7.2	การวิเคราะห์สภาพการคงอยู่ของเกษตรกรรม.....231
7.2.1	การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่ด้านเศรษฐกิจผลตอบแทน.....235
7.2.2	การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่ด้านลักษณะเกษตรกร.....240
7.2.3	การวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่ด้านสภาพแวดล้อม.....242
7.2.4	สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยการคงอยู่รวมทั้ง 3 ด้าน.....245
7.3	วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคสภาพปัจจัยต่อการคงอยู่.....250
7.3.1	ปัจจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์.....250
7.3.2	ปัจจัยสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรน้ำ.....251
7.3.3	ปัจจัยลักษณะเกษตรกร.....252

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
7.4 การวิเคราะห์ความยั่งยืนและแนวโน้มของการคงอยู่.....	253
7.5 การวิเคราะห์ทำเลที่ตั้งและการเคลื่อนย้าย.....	255
7.6 การวิเคราะห์การอุดหนุนขาดหายของการคงอยู่ของเกษตรกรรมชนานเมือง.....	261
7.7 สรุปข้อค้นพบในการศึกษา.....	264
บทที่ 8 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	266
8.1 ข้อสรุปการค้นพบในการศึกษา.....	266
8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวางแผนเมือง.....	269
8.2.1 ข้อเสนอแนะทางด้านทำเลที่ตั้งเกษตร.....	270
8.2.2 ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตร.....	270
8.2.3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสาธารณูปโภค.....	271
8.2.4 ข้อเสนอแนะทางเศรษฐศาสตร์และการชดเชยส่งเสริมด้านการเงิน.....	271
8.2.5 ข้อเสนอแนะในการวางผังส่งเสริมคุณภาพชีวิตเมือง.....	272
8.2.6 ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติปลีกย่อยอื่นๆ.....	273
8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป.....	275
 รายการอ้างอิง.....	 278
 ภาคผนวก.....	 293
 ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	 345

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 1-1 สภาพการขยายตัวของพื้นที่เมืองกรุงเทพฯและปริมณฑล ในช่วง พ.ศ. 2517-2531....	4
ภาพที่ 1-2 แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษาการคงอยู่ของเกษตรกรรมใน กทม. 27 เขต.....	8
ภาพที่ 2-1 ทำเลที่ตั้งการเกษตรตามแนวคิดของ Von Thunen.....	15
ภาพที่ 3-1 กลุ่มพื้นที่เกษตรกรรมฝั่งตะวันตก.....	62
ภาพที่ 3-2 กลุ่มพื้นที่เกษตรกรรมฝั่งตะวันออก.....	64
ภาพที่ 4-1 การแบ่งพื้นที่ที่ยังมีเกษตรกรรม เขตชานเมืองชั้นในและชั้นนอก.....	76
ภาพที่ 4-2 แผนที่ภูมิสนเทศการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร.....	80
ภาพที่ 4-3 แผนที่ภูมิสนเทศประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตก ปี พ.ศ. 2545	81
ภาพที่ 4-4 แผนที่ภูมิสนเทศประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออก ปี พ.ศ. 2545	82
ภาพที่ 4-5 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฉบับปี พ.ศ. 2545 และ 2549.....	89
ภาพที่ 5-1 แสดงผังชนิดดิน กทม.....	93
ภาพที่ 5-2 สภาพการทรุดตัวของแผ่นดิน กทม.	94
ภาพที่ 5-3 แผนที่โบราณการใช้ที่ดิน กทม. ปีต่างๆ.....	105
ภาพที่ 5-4 โครงข่ายพัฒนาภูมิภาครอบ กทม.	107
ภาพที่ 5-5 แนวโน้มการขยายตัวของพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานครออกจากศูนย์กลาง ในปีต่างๆ.....	109
ภาพที่ 5-6 แผนที่แสดงระดับการเปลี่ยนแปลงประชากรรายตำบลของ กทม. และพื้นที่ โดยรอบ ในช่วง ปี 2521-2531-2544.....	112
ภาพที่ 5-7 แผนที่ภูมิสนเทศพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2531.....	130
ภาพที่ 5-8 แผนที่ภูมิสนเทศพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2537.....	131
ภาพที่ 5-9 แผนที่ภูมิสนเทศพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2546.....	132
ภาพที่ 6-1 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่บางระมาด.....	140
ภาพที่ 6-2 สวนมะกรูด บริเวณพื้นที่บางระมาด.....	140
ภาพที่ 6-3 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่บางพรม.....	145
ภาพที่ 6-4 สวนเดย บริเวณพื้นที่บางพรม.....	145

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 6-5 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่บางเข็อกหน้ง.....	150
ภาพที่ 6-6 สวนกล้วยไม้ บริเวณพื้นที่บางเข็อกหน้ง.....	150
ภาพที่ 6-7 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่บางหว้าภาษีเจริญ.....	155
ภาพที่ 6-8 เกษตรน้ำกระเจด บริเวณพื้นที่บางหว้าภาษีเจริญ.....	155
ภาพที่ 6-9 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่รอยต่อราษฎร์บูรณะทุ่งครุจอมทองบางมดบางขุนเทียน.....	161
ภาพที่ 6-10 การรุกของนาุ้ง บริเวณพื้นที่รอยต่อราษฎร์บูรณะทุ่งครุจอมทองบางมดบางขุนเทียน.....	161
ภาพที่ 6-11 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบางขุนเทียน.....	164
ภาพที่ 6-12 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ บริเวณ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำบางขุนเทียน.....	164
ภาพที่ 6-13 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่บางบอน.....	167
ภาพที่ 6-14 การเกษตร บริเวณพื้นที่บางบอน.....	167
ภาพที่ 6-15 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่หลักสองหนองแขม.....	170
ภาพที่ 6-16 การเกษตร บริเวณพื้นที่หลักสองหนองแขม.....	170
ภาพที่ 6-17 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่คลองทวีวัฒนา.....	174
ภาพที่ 6-18 การเกษตร บริเวณพื้นที่คลองทวีวัฒนา.....	174
ภาพที่ 6-19 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ทวีวัฒนา-บางไผ่.....	177
ภาพที่ 6-20 การเกษตร บริเวณพื้นที่ทวีวัฒนา-บางไผ่.....	177
ภาพที่ 6-21 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่วัดลาดบัวขาวสะพานสูง.....	181
ภาพที่ 6-22 การเกษตร บริเวณพื้นที่วัดลาดบัวขาวสะพานสูง.....	181
ภาพที่ 6-23 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ค้ันนายวบางชัน.....	183
ภาพที่ 6-24 การเกษตร บริเวณพื้นที่ค้ันนายวบางชัน.....	183
ภาพที่ 6-25 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณ พื้นที่ท่าแร้งบางเชน.....	187
ภาพที่ 6-26 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่สายไหมออเงิน.....	190
ภาพที่ 6-27 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่คลองสามวาตะวันออก.....	194
ภาพที่ 6-28 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ทรายกองดิน.....	196
ภาพที่ 6-29 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่คู้ฝั่งเหนือ.....	198

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 6-30 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่รอยต่อโคกแฝก-มีนบุรี.....	201
ภาพที่ 6-31 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่แสนแสบ ถ.บึงขวาง.....	203
ภาพที่ 6-32 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ลำผักชีลำแขก.....	206
ภาพที่ 6-33 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ทับยาว.....	209
ภาพที่ 6-34 แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ลาดกระบัง	211
ภาพที่ 7-1 แผนที่แสดงพลวัตของเกษตรกรรมในการทำเกษตรกรรม โดยรอบ กทม.....	253
ภาพที่ 7-2 แผนที่แสดงทำเลที่ตั้งเกษตรกรรมประเภทต่างๆ โดยรอบ กทม. ในช่วง พ.ศ.2531..	259
ภาพที่ 7-3 แผนที่แสดงทำเลที่ตั้งเกษตรกรรมประเภทต่างๆ โดยรอบ กทม. ในช่วงปัจจุบัน.....	260
ภาพที่ 78 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ภาษีเจริญ.....	326
ภาพที่ 79 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ทุ่งครุ.....	327
ภาพที่ 80 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่บางขุนเทียน.....	328
ภาพที่ 81 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่บางบอน.....	329
ภาพที่ 82 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่หนองแขม.....	330
ภาพที่ 83 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ธรรมศาลา.....	331
ภาพที่ 84 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ทวีวัฒนา.....	332
ภาพที่ 85 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่สวนผักตดลิงชัน.....	333
ภาพที่ 86 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ออเงิน.....	334
ภาพที่ 87 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ไร่หญ้าบางชัน.....	335
ภาพที่ 88 ภาพถ่ายทางอากาศ เปรียบเทียบปี 2517 และปี 2544 พื้นที่ทับยาว.....	336

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 2-1 การเปรียบเทียบปัจจัย 3 กลุ่ม ที่นำมาใช้ในการบ่งชี้วัดการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรม.....	52
ตารางที่ 7-1 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันตก ตอนในของกรุงเทพมหานคร.....	223
ตารางที่ 7-2 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันตก รอบนอกของกรุงเทพมหานคร.....	225
ตารางที่ 7-3 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันออก ตอนในของกรุงเทพมหานคร.....	227
ตารางที่ 7-4 การศึกษาวิเคราะห์การคงอยู่ของเกษตรกรรมแต่ละชนิด ในพื้นที่ฝั่งตะวันออก รอบนอกของกรุงเทพมหานคร.....	229
ตารางที่ 7-5 การวิเคราะห์ให้คะแนนปัจจัยในการจัดลำดับการคงอยู่เกษตรประเภทต่างๆ (1).....	232
ตารางที่ 7-6 การวิเคราะห์ให้คะแนนปัจจัยในการจัดลำดับการคงอยู่เกษตรประเภทต่างๆ (2).....	233
ตารางที่ 7-7 การรวมคะแนนปัจจัยในการจัดลำดับการคงอยู่ด้านต่างๆ ของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ.....	246
ตารางที่ 7-8 การคำนวณค่าชดเชยเกษตรกรรมชานเมืองโดยใช้ฐานรายได้ที่เกษตรกรอยู่ได้.....	263
ตารางที่ 8-1 ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบกรุงเทพมหานคร.....	274

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
แผนภาพที่ 1-1 กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องการคงอยู่ของพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง กทม.....	9
แผนภาพที่ 1-2 กรอบขั้นตอนและวิธีการศึกษา.....	13
แผนภาพที่ 3-1 การดึงข้อมูลแต่ละกลุ่มมาใช้ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนต่างๆ.....	59
แผนภาพที่ 4-1 สายงานดูแลกิจกรรมการเกษตรในเขตกรุงเทพมหานคร.....	87
แผนภาพที่ 5-1 สถิติพื้นที่เกษตรกรรมในเขตกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2532-2544.....	113
แผนภาพที่ 5-2 อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ราคาปี 2531 ปี 2536 – 2545.....	114
แผนภาพที่ 5-3 ดัชนีราคาสินค้าเกษตรที่เกษตรกรขายได้ ปี 2539 – 2545.....	114
แผนภาพที่ 5-4, 5-5 สถิติราคาผลผลิตต่อกิโลกรัม ผัก และผลไม้ รายปี 2542-2547.....	117
แผนภาพที่ 5-6 สถิติราคาสัตว์น้ำจืด ณ สะพานปลากรุงเทพฯ พ.ศ. 2543 – 2545.....	118
แผนภาพที่ 5-7 สถิติราคากุ้ง ณ สะพานปลากรุงเทพฯ พ.ศ. 2543 – 2545.....	118
แผนภาพที่ 5-8 สถิติราคาไก่เนื้อและไข่ไก่ที่เกษตรกรขายได้ เฉลี่ยทั้งประเทศ ปี 2543-2547...	119
แผนภาพที่ 5-9 ราคาขายปลีกเนื้อโค เฉลี่ยทั้งประเทศ ปี 2543-2547.....	119
แผนภาพที่ 5-10 สถิติจำนวนผลผลิตเกษตรพืชประเภทต่างๆ ในภาพรวมทั้งประเทศระหว่างปี 2541-2547.....	120
แผนภาพที่ 5-11 สถิติราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้ที่ไร่นาเฉลี่ยทั่วประเทศ พ.ศ. 2543-2548.....	121
แผนภาพที่ 5-12 แสดงสถิติพื้นที่การเกษตรประเภทต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	122
แผนภาพที่ 5-13 แสดงสถิติพื้นที่นาข้าว ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	123
แผนภาพที่ 5-14 แสดงสถิติพื้นที่สวนผลไม้ ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	124
แผนภาพที่ 5-15 แสดงสถิติพื้นที่สวนยาง ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	125
แผนภาพที่ 5-16 แสดงสถิติพื้นที่สวนไม้ดอกไม้ประดับ ในเขตต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	126
แผนภาพที่ 5-17 แสดงสถิติพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	127

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพ	หน้า
แผนภาพที่ 5-18 แสดงสถิติพื้นที่ประมง ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	128
แผนภาพที่ 5-19 แสดงสถิติพื้นที่ไร่น้ำในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึง 2544.....	129
แผนภาพที่ 7-1 การเปรียบเทียบระดับการคงอยู่ทั้ง 3 ด้านของเกษตรกรรมประเภทต่างๆ เรียงตามลำดับการคงอยู่.....	247
แผนภาพที่ 24-75 สถิติพื้นที่เพาะปลูกชนิดต่างๆ รายเขต กทม.....	279-306
แผนภาพที่ 76-80 สถิติพื้นที่เพาะปลูกชนิดต่างๆ รายฝั่งกทม.....	307-310